

11. Vajdovich P. Free radicals and antioxidants in inflammatory processes and ischemia-reperfusion injury. *Vet Clin North Am Small Anim Pract.* 2008; vol. 38, 31–123.
12. Szabo C., Billiar TR. Novel roles of nitric oxide in hemorrhagic shock. *Shock.* 1999; vol. 12, 1–9.
13. Lacza, Z.; Snipes, J.A.; Zhang, J. et al. Mitochondrial nitric oxide synthase is not eNOS, nNOS, or iNOS. *Free Radic. Biol. Med.*, 2003; 35, 1217–28.
14. Kavdia M., Tsoukias N.M., Popel A.S. Model of nitric oxide diffusion in an arteriole: impact of hemoglobin-based blood substitutes. *Am. J. Physiol.*, 2002; 282(6), H2245–53.
15. Agani FH., Pichiule P., Chavez JC., and LaManna JC. The role of mitochondria in the regulation of hypoxia-inducible factor 1 expression during hypoxia. *J. Biol. Chem.* 2000; vol. 275, 35863–35867.
16. Giannoudis P.V. Current concepts of the inflammatory response after major trauma: an update. *Injury, Int. J. Care Injured.* 2003; vol.34, 397–404.
17. Arumugam TV., Magnus T., Woodruff TM., et. al. Complement mediators in ischemia-reperfusion injury. *Clin. Chim. Acta.* 2006; vol. 374, 33–45.
18. Zedler S., Faist E. The impact of endogenous triggers on trauma-associated inflammation. *Curr Opin Crit Care.* 2006; vol. 12, 595–601.
19. Adib-Conquy M., Moine P., Asehnoune K., et. al. Toll-like receptor-mediated tumor necrosis factor and interleukin-10 production differ during systemic inflammation. *În. Am. J. Respir. Crit. Care. Med.* 2003; vol. 45, 158–164.

Anatolie Vişnevschi, dr., conferențiar
Catedra Fiziopatologie și Fiziopatologie Clinică
USMF „Nicolae Testemițanu”
Chișinău, str. N. Testemițanu, 27
Tel.: 205429

Recepționat 14.01.2010

Elemente greco-latine în terminologia medicală

E. Mincu**, L. Lupu*, A. Chiriac**

* Catedra Limbi Moderne, ** Catedra Limba Română și Terminologie Medicală
USMF „Nicolae Testemițanu”

Greco-Latin Elements in the Medical Terminology

The lexical and neological creations formed from the terminological elements illustrate the universal dimension of their creation by savants (differing from the words of the general vocabulary) and demonstrate the specialized knowledge of a supplemental reality, having specific applications in the specialized language (terminology). Terminological neologisms (created from the Greco-Latin elements) are included in the national terminology, which makes possible the easy unification, planning, and normalization of international terminology. The historical investigation of formation of terminology is a difficult work but one that enlarges the understanding and explication of scientific terms used in medicine or other fields. This knowledge makes it possible to assimilate a new term, at first unknown, through the knowledge of the elements of their Greco-Latin origins.

Key words: Greco-Latin terminological elements, etymology, meaning, application.

Греко-латинские элементы в медицинской терминологии

Лексические неологические образования, сформированные на базе терминологических элементов, соответствуют универсальной сознательной креативности ученых. По сравнению со словами из фундаментального словаря, их называют специализированными, набранными знаниями, которые были получены через познание реальности, имея особенное использование в специальной терминологии. Терминологические неологизмы, сформированные учеными на базе греко-латинских элементов, входят в национальную терминологию и автоматически становятся межнациональными. Это обеспечивает унификацию и стандартизацию терминологии. Понимание нового научного термина, на первый взгляд незнакомого, происходит через осознание смысла греко-латинских элементов.

Ключевые слова: греко-латинские терминологические элементы, этимология.

Variabilitatea inter- și interdisciplinară este o nouă forță motrice care generează flexibilitatea semantică a elementelor terminologice. Dinamicitatea și mobilitatea elementelor terminologice permit pătrunderea lor dintr-un domeniu de activitate în altul. Migrația intelectuală inter- / intradisciplinară și hibridarea conceptelor generează diminuarea gradului de specializare strictă a elementelor terminologice, ceea ce lărgiște sfera de utilizare a lor. După capacitatea și posibilitatea de a penetra diverse domenii de activitate, se disting:

a) elemente terminologice **utilizate într-un singur domeniu de activitate:** *aniozo-* < gr. *nosos*, „boală”; se utilizează în medicină, „indiferență sau necunoaștere a bolii”: *anozodiaforie, anozomelie, anozognozie;*

b) elemente terminologice **utilizate în diverse domenii de activitate:** *astero-* < gr. *aster*, „stea”; se utilizează în: astrologie – *astrognozie;* religie – *astrolatrie;* navigație – *astrocompas;* medi-

cină – *astrocit;* botanică – *asteronom;* cosmonautică – *astronaut,* hibridarea disciplinelor *astronomie + fizică = astrofizică* etc.

În acest studiu s-a realizat o analiză complexă a unora dintre cele mai reprezentative **elementele terminologice** (afixoide – echivalent lingvistic - elemente de compunere provenite din unități autosemantice, care dețin o poziție intermediară între cuvânt și afix; statut ce permite beneficierea de caracteristici nominative și structurale), **unități lexicale, preponderent de origine greco-latină care, inițial, aveau un sens lexical plin, iar in statu praesenti sunt elemente de constituire a unui cuvânt compus,** în limba română, arătând valențele semantice ale acestora în funcție de solicitările denominative ale domeniilor de activitate:

Elementul terminologic *cardio-/cardie, -card*

Afioxidul se combină preponderent cu teme savante și nu are o existență autonomă: *carsioptoză, cardiodinie,*

cardiostomie etc. Combinările cu lexeme autonome sunt singulare: *cardioinhibitor*, *cardiostimulator*, *cardioterapie* etc. Sunt cazuri de afixoidare secundară: formarea unui nou cuvânt prin afixoidare care include ca element formativ un alt cuvânt, deja format prin afixoidare: *cardio-* + *angiologie*; fenomenul are drept obiectiv nuanțarea și precizarea informației: *angiologie* – știință despre vase sangvine și limfatice și bolile lor; *cardioangiologie* – știință care studiază inima și aparatul circulator.

Kardia din greacă este originea comună a omonimelor - *cardie* < gr. *kardia* „inimă”, varianta prepozitivă a afixoidului investigat; *cardie* < gr. *kardia* „orificiul superior al stomacului, situat la locul de unire între esofag și stomac”. Discutabil este faptul dacă *kardia* „stomac”, derivă de la *kardia* „inimă” sau *kardia* „cerc rotund, fix; sac”; ultimul sesizabil ca sens primar al lexemului grec. Această omonimie este atestată în terminologia medicală.

Prezența lui *cardio-* în fizică cu sensul de „cerc fix” (eșantionul IV) ne permite a înainta ipoteza că lexemul *kardia* a fost utilizat inițial în aritmetică, fizică, ca apoi, prin asociere „cerc fix” → „sac rotund” → „inimă”, să devină termen anatomic.

Au fost atestați 53 (100%) de termeni care conțin afixoidul *cardi(o)-/-cardie* [Marcu Fl., MDN, 2000]: 34 (64%) formați cu prefixoidul *cardi(o)-*; 5 (9,4%) care conțin elementul median -*cardi(o)-* și 14 (26,4%) termeni formați cu sufixoidul -*cardie*. Dintre aceștia (53/100%): în 42 (79,2%) de termeni afixoidul și-a păstrat sensul primar, iar în 11 (20,8%) a suportat modificări semantice; în special, în cuvintele compuse cu ajutorul prefixoidului *cardi(o)-* (10), pentru care s-au delimitat următoarele eșantioane semantice:

- eșantionul II „pericard” – 1 cuvânt, utilizat în medicină, subdisciplina cardiologie;
- eșantionul III „cerc fix” – 1 termen, utilizat în fizică;
- eșantionul IV „sistem circulator” – 3 termeni, utilizabili în medicină, subdisciplina cardiologie.

Elementul terminologic *clin(o)-/-clinal*, -*clin*, -*clinic*

Cuvântul grecesc *kilne*, în limba română, evoluează în: a) unitate lexicală autonomă: *clină*; b) afixoid, formând cuvinte compuse prin afixoidare. În medicină se atestă cel mai înalt grad de estompare a sensului primar: *kline* „pat” → *clinic* „la patul bolnavului, asistență medicală acordată bolnavilor imobilizați la pat” → *clinică* „instituție medicală unde un anumit medic acordă asistență sau tratament bolnavilor; spital pentru cercetări științifice sau pentru învățământul practic al studenților” → *clinica* (bolii) „descriere a etapelor de evoluție a unei maladii”. Aceasta demonstrează, o dată în plus, pragmatismul uman.

Au fost atestați 25 (100%) de termeni care conțin afixoidul *clin(o)- / -clinal*, -*clin*, -*clinic* [Marcu Fl., MDN, 2000]: 12 (48%) formați cu prefixoidul *clin(o)-* și 13 (52%) termeni formați cu variantele sufixoidale -*clinal*, -*clin*, -*clinic*. Dintre aceștia (25/100%): în 10 (40%) termeni afixoidul și-a păstrat sensul primar, iar în 15 (40%) a suportat modificări semantice.

S-au delimitat următoarele eșantioane semantice pentru sensul „înclinație” – 10 cuvinte, în care afixoidul conservă acest sens, sunt utilizate în geografie, geologie, fizică:

- eșantionul I „deviere” – 2 cuvinte, utilizabile în medicină;

- eșantionul II „deformație” – 1 cuvânt utilizat în medicină;
- eșantionul III „involuție” – 1 termen folosit în biologie;
- eșantionul IV „direcție de creștere, evoluție” – 3 termeni, utilizabili în botanică, medicină.
- S-au delimitat următoarele eșantioane semantice pentru sensul „pat” – 4 cuvinte, în care afixoidul conservă acest sens, utilizate în medicină și în uzul general:
- eșantionul I „clinică” – 1 termen utilizat în medicină;
- eșantionul II „pat nupțial” – 3 termeni folosiți în botanică.

Elementul terminologic *aeri-/aero-*

Cuvântul autonom *aer* din limba comună pătrunde în limbajul specializat; anume această situație, dar și capacitatea de a penetra diverse terminologii (variabilitatea pe domenii) sunt condiții care permit modificări de statut și transformarea acestuia în prefixoid, variantele *aeri-* și *aero-*.

Delimitarea cuvintelor formate cu ajutorul prefixoidului *aeri-/aero-* se realizează după trei scheme:

- *aeri-/aero-* + baze savante neautonome: *aerofon*, *aerobie*, *aerocel*, *aeroduc*, *aerifer*, *aerofor*, *aerofită*, *aericol* etc.;
- *aeri-/aero-* + baze savante autonome: *aerobacterie*, *aerofobie*, *aerocolie* etc.;
- *aeri-/aero-* + baze colocviale autonome: *aeromedicină*, *aerosanie*, *aerterestru* etc.

Variabilitatea, conform domeniilor de activitate, disponibilizează stabilirea unor relații conceptuale. Sunt prezente relațiile ierarhice de logică, partitive (*aeri-/aero-*, „aer”, „gaz”, „oxigen”), dar și cele nonierarhice pragmatice (domeniul medicinei).

Prefixoidul *aeri-/aero-* preia două sensuri (din patru existente) ale lexemului autonom latin *aer*: „aer, atmosferă”, „climă”, formând un șir de ramificații semantice, demonstrând o dată în plus vitalitatea stocului afixoidal în mecanismul de formare a terminologiilor.

Au fost atestați 138 (100%) de termeni care conțin prefixoidul *aeri-/aero-* [Marcu Fl., MDN, 2000]. Dintre aceștia (138/100%): în 35 (25,4%) de termeni afixoidul și-a păstrat sensul primar, iar în 103 (74,6%) termeni a suportat modificări semantice. Din totalul de 138 de cuvinte alcătuite cu prefixoidul *aeri-/aero-*, s-au delimitat următoarele eșantioane semantice formate prin conjuncție/disjuncție de sens:

1. eșantionul I „aer, aer liber, aer rarefiat, curenți de aer etc.” – 48 de cuvinte (34,7%), utilizabile mai în toate sferele de activitate;
2. eșantionul II „pernă de aer, avion, aviatic, zbor aerian, poștă aeriană, vehicule terestre” – 37 de cuvinte (26,8%), utilizabile în industria de transport;
3. eșantionul III „gaze, oxigen” – 23 de termeni (16,6%), utilizabili în medicină, microbiologie;
4. eșantionul IV „atmosferă, atmosferic” – 21 de termeni (15,2%), utilizabili în medicină, botanică, fizică;
5. eșantionul V „spațiu larg” – 4 (2,9%) termeni utilizați în geografie, medicină;
6. eșantionul VI „meteorit” – 1 (0,72%) termen folosit în astrologie, astronomie;
7. eșantionul VII „climă” – 1 (0,72%) termen utilizat în meteorologie;

8. eşantionul VII „gropiță” – 1 (0,72%) termen utilizat în geografie;

9. eşantionul IX „respirație” – 2 (1,44%) termeni utilizați în biomedicină.

Elementul terminologic *angio-*

Angio- este un afixoid consacrat vocabularului savant. Variantele omonimice sunt specializate în anumite domenii de activitate: *angio*⁻¹ este utilizabil în medicină; iar *angio*⁻² în domeniul botanicii.

La baza ambelor variante omonimice este un singur etimon: grecescul *aggeion*, diminutivul lui *aggos*. Între acestea se stabilesc relații conceptuale pragmatice nonierarhice: *aggos* → *aggein* „albie a râului” → *angeia* „adăpost, butoi, rezervor” → *angeion* „vas anatomic”.

Afixoidul este prezent în cuvinte, în special, cu statut de prefixoid *angio-*; sufixoidul *-ange* este atestat numai în 2 termeni și intră în corelație directă cu varianta *angio*⁻².

Au fost atestați 73 (100%) de termeni care conțin afixoidul *angio-* [Marcu Fl., MDN, 2000]: 70 (95,8%) de termeni formați cu prefixoidul *angio-* și 3 (4,2%) termeni formați cu sufixoidul *-ange*. S-au atestat variante omonimice (73/100%): *angio*⁻¹, „vas anatomic” – 70 (95,8%) de termeni; domeniul de utilizare – medicină; *angio*⁻², „capsulă, înveliș” – 3 (4,2%) termeni; domeniul de utilizare – botanică.

Pentru prima variantă *angio*⁻¹: în 52 (74,2%) de termeni afixoidul și-a păstrat sensul primar, iar în 18 (25,8%) termeni a suportat modificări semantice.

Eșantioanele semantice sunt următoarele:

- a) eşantionul I „vas anatomic” – 52 de cuvinte (74,2%), utilizabile în medicină, anatomie, științe paraclinice;
- b) eşantionul II cuprinde termeni în care afixoidul a fost supus conjuncțiilor / disjuncțiilor semantice – 18 (25,8%) termeni:
 - subeșantionul I „receptacul, formațiune anatomică care ia sau conține ceva” – 4 termeni (5,7%), utilizabili în medicină, clinică;
 - subeșantionul II „canal” – 4 (5,7%) termeni utilizați în medicină, clinică;
 - subeșantionul III „de tip arterial” – 2 (2,8%) termeni utilizați în medicină, clinică;
 - subeșantionul IV „de tip vascular, sistem vascular” – 7 (10%) termeni utilizați în medicină, clinică;
 - subeșantionul V „culoare roșie, de culoarea sângelui” – 1 (1,4%) termen utilizat în medicină, clinică.

Elementul terminologic *metr(o)-/-metru*

Sunt atestate cazuri singulare de pătrundere a afixoidului în limbajul general, prezența acestuia fiind concentrată în limbajele specializate. Afixoidul *metr(o)-/-metru* manifestă un grad înalt de variabilitate pe domenii de activitate, fapt dictat de solicitările disciplinelor și ale subdisciplinelor de a denumi un instrument sau un aparat de investigare utilizabil în cadrul lor.

Considerăm sensul primar al afixoidului ca fiind „măsură de vers”; anume cu acest sens este atestat pentru prima dată cuvântul grec *metron* în sec. IV; sens care ulterior se extinde în „unitate de măsură”, în general, sec. XIII-XIV.

Afixoidul *metr(o)-/-metru* se combină cu alte afixoide care, de regulă, în poziție prepozitivă, concretizează sensul de măsurare al acestuia. Termenii care conțin elementul savant

nominalizat anterior sunt formați prin autocombinarea afixoidelor din inventarul internațional. Variabilitatea semantică a sufixoidului *-metru* constituie un contraargument adus opiniilor despre polisemantismul relativ al sufixoidelor, în general.

Au fost atestați 147 (100%) de termeni care conțin afixoidul *metr(o)-/-metru* [6]: 8 (5,4%) termeni formați cu prefixoidul *metr(o)-* și 139 (94,6%) de termeni formați cu sufixoidul *-metru*. Dintre aceștia (147/100%): în 3 (2%) termeni afixoidul și-a păstrat sensul primar, iar în 144 (98%) de termeni a suportat modificări semantice. Din totalul de 139 de cuvinte alcătuite cu sufixoidul *-metru*, 138 (100%) de termeni formează 4 eşantioane semantice constituite prin conjuncție/disjuncție de sens:

1. eşantionul I „măsură de...”, „instrument cu care se măsoară” – 89 de cuvinte (64,5%), utilizabile mai în toate sferile de activitate;
2. eşantionul II „determinare de..., stabilire, fixare cu precizie” – 43 de cuvinte (31%), utilizabile în botanică, fizică, geografie, medicină, industria alimentară, astrologie;
3. eşantionul III „apreciere, evaluare de, studiere” – 4 termeni (2,8%), utilizabili în medicină, economie;
4. eşantionul IV „detectare, semnalizare” – 2 termeni (1,4%), utilizabili în chimie, fizică.

Concluzii

Un veritabil specialist în domeniu trebuie să posede limbajul specializat al domeniului în care profesează., căci limbajul e „măsurariul civilizațiunii” (Eminescu).

În condiții de globalizare, standardizare a terminologiei, elementele savante greco-latine, „cultismele” devin indispensabile formării terminologiei internaționale.

Prezenta lucrare este o inițiere în cunoașterea și în uzul elementelor terminologice care formează nucleul terminologiei internaționale. Așadar, cultivarea limbajului terminologic prin cunoașterea, înțelegerea elementelor terminologice, parte componentă a termenilor compuși; promovarea corectitudinii în utilizarea elementelor terminologice; necesitatea de a elucida variantele de sens (omnimice) pe care le formează acestea în funcție de domeniu vor facilita dezvoltarea competențelor lingvistico-terminologice în grupele de mediciști, pregătindu-i pentru profesarea medicinii.

Bibliografie

1. Dauzat Al. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris: Librairie Larousse, 1938, 824 p.
2. Дворецкий И. Латинско-русский словарь. Москва: Издательство Русский язык, 1976, 1096 с.
3. Hasdeu B. Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor, vol. I, București, 1886, 1115 p.
4. Larousse du XX siècle en six volumes. Paris: Librairie Larousse, 1968, 7800 p.
5. Larousse, Pierre. Grand dictionnaire universel. Paris, 1865, T. 1 - A. – 11115 p.; T. 3 - C. – 1164 p.; T. 10 - L, M. – 1494 p.
6. Marcu, F. Marele Dicționar de Neologisme. București: Editura Saeculum I. O., 2000, 960 p.

Eugenia Mincu, dr., conferențiar

Șef catedră Limba Română și Terminologie Medicală

USMF „Nicolae Testemițanu”

Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 194

Recepționat 4.01.2010